

ŞƏHLA QURBANOVA

ADPU-nun baş müəllimi

E-mail: TarixVeOnunProblemleri@gmail.com

UKRAYNADA ABŞ-RUSİYA RƏQABƏTİ (1991-2010-cu İLLƏR)

Açar sözlər: *Ukrayna, maraq, nüfuz, mübarizə, rəqabət***Ключевые слова:** *Украина, интерес, влияние, борьба, конкуренция***Key words:** *Ukraine, interest, influence, fighting, competition*

XX əsrin sonlarında postsovet məkanındakı geosiyasi strukturun keyfiyyətə dəyişilməsi rus mərkəzçiliyinə ağır zərbə vurdu. 1991-ci ilin dekabrında Ukraynanın müstəqillik qazanması ilə SSRİ çökdü. Rusiyanın geosiyasi məkanda nüfuzunun aşağı düşməsi xarici güc mərkəzlərinin, xüsusilə də ABŞ-ın mövqeyinin özünütdədiqə möhkəmlənməsi ilə müşahidə olundu. Qərb ölkələri Rusiyanın və onun “imperiya ambisiyaları”nın qarşısında dura biləcək qüvvə region ölkələri kimi Ukrayna və Özbəkistana daha çox diqqət yetirməyə başladılar. Belə ki, “Ukraynanın itirilməsi rusiyalıların siyasi və etnik mənsubiyyətinin xarakterini dəyişdirirdi.

Rusiya “Pribaltika respublikaları və Polşasız Ukraynanı öz nəzarəti altında saxlamaqla avrasiya imperiyasında öz liderliyini saxlamağa cəhd edə bilərdi. Ukraynasız Rusiya ildən-ilə daha az avropalı, daha çox asiyalı olar” (1).

Ukraynanın ərazisində keçmiş SSRİ-nin nüvə potensialının böyük bir hissəsi yerləşirdi. Bu onu dünyada ABŞ və Rusiyadan sonra üçüncü nüvə ölkəsinə çevirmişdi. Ona görə də ABŞ-ın və Rusiyanın qarşısında duran əsas məsələ Ukraynanı “nüvəsiz” dövlətə çevirmək idi. SSRİ-nin dağılması prosesi zamanı ABŞ prezidenti C.Buş USSR-də yeni dövlət yaranmasının qarşısını almağa çalışsa da buna nail ola bilmədi və 1992-ci ildə Ukraynanın müstəqilliyini tanıdı. Bunun qarşılığında Ukrayna “1991-ci ilin iyulun 31-də bağlanmış “Strateji hücum silahları haqqında” müqavilədən, 1992-ci il mayın 23-də ona əlavə edilmiş ona əlavə edilmiş Lissabon protokolundan və “nüvə silahlarının yayılması haqqında” müqavilədən irəli gələn vəzifələri həyata keçirməyi öhdəsinə götürdü. Lakin taktiki nüvə silahlarını (2600 mobil raket) Rusiyaya bağışlamış Ukraynanın öz təhlükəsizliyinə qarant kimi nə Rusiyanın, nə NATO-nun heç bir öhdəlik götürməməsi ölkədə narazılıq yaratdı (2). Belə olduqda rəsmi Kiyev strateji nüvə silahlarının digər hissəsinin Rusiyaya verilməsini dayandırdı. Siyasətçilər silahların Ukraynanın özündə saxlanması və ya bu silahlarla birgə NATO-ya daxil olmaq haqqında fikirlər səsləndirməyə başladılar. Bunun əvəzində Rusiya Krıma (Sevastopola) və Qaradəniz donanmasına ərazi iddiası irəli çıxış etdi.

Baş verənlər Ukraynaya münasibətdə ABŞ-ın mövqeyini daha da qətiləşdirdi. ABŞ öz mövqeyini “Ukraynanın müstəqilliyini müdafiə” adlı 120 Nəli sənəddə ifadə etdi (3). Bu sənəddə Ukraynada islahatlar keçirməyin vacibliyi, Rusiyanın ətrafında yarana biləcək yeni təşkilatın yolverilməzliyi öz əksini tapmışdı. ABŞ 90-cı illərdə məhz nəyin bahasına olursa olsun Ukraynanın Rusiya ilə ittifaqdan uzaq tutmağa çalışan siyasi kurs həyata keçirirdi. 1993-cü ilin mayında ABŞ Milli Təhlükəsizlik Şurasının qapalı iclasında Ukraynaya dair yeni Amerika siyasi konsepsiyası təsdiqləndi. Bu konsepsiyada əsasən Ukraynanın müstəqilliyinə güclü dəstək verilməsi məsələsi önə çəkilirdi. Başlıca istiqaməti Rusiyanın birləşdirici rolundan məhrum edilməsi təşkil edirdi.

1995-ci ildə Harvard universiteti tərəfindən hazırlanmış “ABŞ-ın fəvqaladə maraqlar zonası”na Ukrayna və Baltik ölkələri daxil edilirdi. Buna oxşar ikinci sənəd 1997-ci ilin mayında B.Klinton tərəfindən imzalandı. “Yeni yüzillikdə milli təhlükəsizlik strategiyası” adlanan bu sənəddə Ukrayna ABŞ-ın ən vacib maraq kəsb etdiyi ölkələr sırasına aid edilirdi. ABŞ administrasiyasının nümayəndəsi kimi A.Qor Ukrayna məsələlərini nəzarətdə saxlayırdı.

Ukraynanın Transatlantik və Avropa strukturlarına integrasiyasının vacibliyi 1993-cü ildə “REND korporeysi” analitiklərinin “ABŞ və Avropa arasındakı yeni strateji saziş “konsepsiyasında irəli sürüldü. Bu konsepsiyayı reallaşdırmaq üçün Qərb ölkələrinə “Ukraynaya münasibətdə konstruktiv siyasətin işlənməsi” təklif edilirdi. Məqsəd bu ölkəni Avropa və Rusiya arasında “strateji buferə” çevirmək idi. Bu səbəbdən də, ABŞ prezidenti B. Klintonun 8 illik (1992-2000) hakimiyyəti dövründə onun 1995-ci ilin mayında və 2000-ci ilin iyununda Ukraynaya səfərləri baş tutdu, ABŞ ilə Ukrayna arasında maksimum yaxınlaşma müşahidə olundu. 2000-ci ilin avqustunda ABŞ-da prezident seçkilərinə 3 ay qalmış kiçik C. Buşun məsləhətçisi K.Rays elan etdi ki, “Biz Ukraynaya Avropada “açar” dövlət kimi baxırıq” (4).

Amma reallıq bir başqa idi. C. Buş prezident seçildikdən sonra Ukraynada siyasi böhran baş qaldırdı. ABŞ-ın əvvəlki hakimiyyəti Ukraynadakı rejimi dəstəklədiyinə görə kiçik Buş da Ukraynada siyasi böhranın gərginləşməsində maraqlı olmağa və müxalifəti dəstəkləməyə başladı. ABŞ Yuqoslaviya ssenarisini təkrarlayaraq ölkəyə Kaştunitsa tipində öz nümayəndəsini gətirə bilər. ABŞ Ukraynanın “demokratikləşməsinə” 60 mln. dollar xərcləmişdi (5).

Lakin Ukraynada Yuqoslaviya variantı müxtəlif obyektiv və subyektiv səbəblərdən özünü doğrultmadı. Birincisi, Yuqoslaviya variantı NATO-nun hərbi fəaliyyəti nəticəsində mümkün olmuşdu. İkincisi Ukraynada müxalifət birliyə və vahid namizədin irəli sürülməsinə nail oluna bilmədi. ABŞ bir neçə dəfə Ukraynada nəzarəti ələ almağa təşəbbüs etsə də, uğursuzluğa düçar olduğundan Kuçma ABŞ üçün “arzuolunmaz adam”a çevrildi. Münasibətlərdə istiləşmə yalnız Ukrayna rəhbərliyinin antiirəq koalisiyasını dəstəkləməsi, qərb meyilli K. Qrişşenkonun xarici işlər naziri təyin edilməsi və Kuçmanın dövlətin demokratik qaydada yenidən qurulmasına söz verməsi nəticəsində mümkün oldu. ABŞ administrasiyası üçün neft faktoruna önəm verdiyindən Ukrayna ABŞ üçün həm neft tranziti ölkəsi, həm də regionda Vaşinqtonun siyasətini həyata keçirmək üçün bir plaşdarm hesab olunurdu. Digər tərəfdən Ukraynanın “Odessa-Brodı” layihəsi Amerikanın “Bakı- Tibilisi”-Ceyhan” layihəsinə rəqib olduğundan Kiçik C.Buşun prezidentliyi dövründə ABŞ Ukraynaya münasibətdə əməkdaşlıq əvəzinə, amirlik mövqeyin üstünlük verməyə başladı.

Bütün bunlar Ukraynada amerikayönlü rəhbərin hakimiyyətə gəlməsini şərtləndirirdi. Vaşinqton belə hesab edirdi ki, Ukraynadakı “narıncı inqilab” postsovet məkanında və Rusiyada demokratik islahatların keçirilməsinə əsas impuls verəcək” (6). Ukraynadakı seçkilərdə ABŞ Beynəlxalq İnkişaf Agentliyi, Demokratiya uğrunda Milli fond, Ukraynada fəaliyyət göstərən Fridom Xaus, Əməkdaşlıq Mərkəzi, Avrasiya Fondu, İnternyus və s. təşkilatlara sponsorluq etdi. Lakin Ukraynadakı hadisələr ABŞ-üçün əlverişsiz istiqamətdə cərəyan etməyə başladıqda Vaşinqton 2004-cü ilin noyabrın 24-də keçirilən seçkilərin nəticələrini tanımayacağını bildirdi.

V.Yuşenko Ukraynada 24 noyabr seçkilərində qalib gəldi. O, hakimiyyətə gələn kimi qərbyönlü siyasət yürütməyə başladı. Çox keçmədi ki, “Ukraynanın NATO-ya tezliklə daxil olması öhdəlikləri haqqında konfidensial memorandum” meydana çıxdı.

Memorandum Ukrayna ərazisinə NATO hərbi qüvvələrinin hər hansı hərbi əməliyyatlar zamanı daxil olmasına razılıq verirdi. Bu isə Ukraynanın öz suverenliyinin müəyyən hissəsinin itirilməsi demək idi.

2005-ci ilin 22 fevralında Ukrayna prezidenti V. Yuşenko NATO-nun Brüssel sammitində Alyansa daxil olmaq arzusunda olduğunu elan etdi. 2005-ci ilin aprelində isə Ukrayna rəsmi olaraq “intensiv dialoq” rejiminə keçdi.

2007-ci ildə ABŞ Konqresinin Nümayəndələr Palatası Ukraynanın NATO-ya qəbulunun vacibliyi haqqında” yeni qətnamə qəbul etdi və 2008-ci ilin dekabrın 19-da ABŞ və Ukrayna arasında strateji əməkdaşlığa dair Xartiya imzalandı. Xartiyada Ukrayna qaz tranziti infrastrukturalarının modernləşdirilməsi sahəsində ABŞ-Ukrayna əməkdaşlığı, Krımda amerika admistrasiyasının diplomatik nümayəndəliyinin yaradılması məsələsi öz əksini tapmışdı. Xartiya həmçinin enerji məsələsində ikitərəfli qrup işlərinin başlanğıcını qoydu (7).

ABŞ açıq şəkildə Krımın, kosovalaşdırılması” variantını hazırlayırdı.

Rus analitiklərinin fikrincə ABŞ Ukraynaya daxil olmaqla regionda özünün hərbi-hava və hərbi-dəniz bazalarını yaratmaq niyyətində idi. Bu baxımdan Krım Avrasiyada unikal geosiyası mövqeyə malik idi. Krıma sahib olmaq Şərqi Avropaya nəzarət etmək demək idi. Avrasiyanın əhəmiyyətli hissəsi olan Qara dəniz, Krım həm də hərbi-strateji mövqelərin toqquşduğu onu geosiyası və etno-dini münaqişələr arenası, Avrasiya və dünya siyasəti məsələlərinin və ölkələrarası münasibətlərin müəyyənləşdiyi region kimi də əhəmiyyət daşıyırdı. Bu regionda Rusiya, B.Britaniya, Almaniya, Türkiyə, Ukrayna və nəhayət ABŞ-in maraqları toqquşurdu.

Hələ soyuq müharibə zamanı Qara dəniz dünya dövlətləri üçün bağlı idi. Ancaq SSRİ-nin tərkibində olan Qara dəniz zonası ölkələri və Moskva ilə Şərq bloku çərçivəsində ittifaq əlaqələri saxlayan dövlətlər bu dənizdən istifadə edə bildirdilər. ABŞ-ın Qara dənizdə (Krımda) möhkəmlənməsi bir sıra geosiyası məsələlərə: bir tərəfdən Rusiyanın Ukraynanı itirdikdən sonra imperiya ambisiyalarının baş qaldırılmasını əngəlləməyə, digər tərəfdən Rusiya ilə Mərkəzi Asiya arasında enerji tranziti və kommunikasiyaya nəzarətə imkan yaradırdı. Qərb 1999-2004-cü illər ərzində RF-nin zəifləməsindən istifadə edərək bir-sıra keçmiş sosialist respublikalarını, xüsusilə Qara dəniz sahilində yerləşən Ruminiyanı NATO-nun hərbi blokuna cəlb etdi. Bu yolla NATO rəsmi qaydada Qara dənizin qərb sahillərinə giriş nail oldu. NATO-nun Qara dənizdə hərbi iştirakının genişlənməsini Rusiyanın təhlükəsizliyinə ciddi zərbə hesab edən Moskva cavab tədbirləri hazırlanmağa başladı. Birinci növbədə NATO-nun Qara dənizin qərb hissəsində genişlənməsinin qarşısını almağa çalışdı. Bununla əlaqədar Gürcüstanın NATO-ya qəbulu məsələsinin müzakirəsi Rusiyanın təkidi və təzyiqi ilə dayandırıldı. 2008-ci ilin avqustunda Rusiyanın Gürcüstana hərbi güc göstərməsi, onun dəstəyi ilə Gürcüstanın 2 hissəsinin respublikadan qoparıldılmasını, Qara dənizə çıxışı olan Abxaziyada tez bir zamanda öz hərbi bazasını açmasını. Ukraynadakı Sevastopol bazasında öz vəziyyətini stabilləşdirməyə və gücləndirməyə başlamasını cavab tədbiri hesab etmək olar. Bütün bunlar isə Qara dənizi ABŞ və Rusiya arasında rəqabət seferasına çevirirdi.

Qeyd edək ki, Sevastopol 1990-cı illərdə Ukraynanın ərazisi kimi tanınsa da, Rusiya burada icarə müqavilələri əsasında Ukraynada Rusiyanın təsirinin zəifləməsi və Qara dəniz donanmasını saxlayırdı. “Narıncı inqilab” nəticəsində regionda hərbi mövqeyini itirmək təhlükəsi yaransa da rusyönümlü siyasətçi Yanukoviçin hakimiyyətə gəlişi nəticəsində strateji Sevastopol limanının icarəsi 2024-cü ilə qədər uzadıldı.

Rusiya heç bir zaman Ukraynanın itirilməsi ilə barışa bilməz. Çünki bu Rusiyanın Avropaya çıxışdan məhrum olması deməkdir. Həm də Rusiyanın bir milli dövlət kimi və ya imperiya dövləti kimi özünü təsdiqi Ukraynanın mövqeyindən asılıdır.

Əgər Ukrayna Moskvanın orbitinə qayıdarsa şimali Avrasiyanın böyük bir hissəsinə nəzarəti əldə edər. Yox, əgər Ukrayna real olaraq Qərbə üz tutarsa, Kreml böyük bir dünya

dövləti olsa da artıq “ərazi yığımı” ideyası puça çıxacaq və Rusiya Federasiyası çox böyük daxili, iqtisadi sosial və siyasi problemlərlə üz-üzə qalacaq. Buna görə də, Rusiya Ukraynaya təsirini gücləndirməkdədir. Bu təsir əslində Amerika və Avropanın birlikdə təsirindən güclüdür. Bunu şərtləndirən səbəblər sırasında Ukraynanın 300 ildən çox Rusiyanın, sonra isə SSRİ-nin tərkib hissəsi olması, coğrafi ümumi sərhədlərin genişliyi və müasir Ukrayna elitasının rus və rusdilli intellektual nümunələr əsasında tərbiyə edilməsi xüsusiyyətlər dayanır.

SSRİ süqut etdikdən sonra Ukraynaya Rusiyanın siyasi, iqtisadi və digər sahələrdə təsiri 90-cı illərin sonundan yeni istiqamət almağa başladı. Müstəqilliyin ilk onilliyində Ukrayna elitası Rusiya və rus faktoruna ehtiyatlı yanaşmağa başladı. Lakin regionda Rusiyanın Ukraynanın suverenliyinə potensial təhlükə və xarici bazar uğrunda mübarizədə əsas rəqib olması pərdəarxası məqamları ört-basdır etdi. Nəhayət, 2000-2002-ci illərdə Ukraynada baş verən siyasi böhran zamanı ABŞ-ın düşünülməmiş mövqeyi Ukraynanı yenidən Rusiyanın “qucağına” itələdi (8).

Rusiya çalışırdı ki, Ukraynanı postsovet məkanındakı integrasiya proseslərinə cəlb etsin. Belə ki, əgər 2001-ci ilə qədər Ukrayna MDB-nin üzvü olmaqla kifayətlənirdisə, 2001-ci ildən Rusiya və Ukrayna əməkdaşlığı daha sıx forma almağa başladı. Bu əməkdaşlıq özünü Ukraynanın suveren hüquqlarını əlindən alan və Ukraynanı iqtisadi cəhətdən Rusiyadan asılı vəziyyətə salan Ukraynanın Vahid İqtisadi məkana qatılması haqqında müqavilədə göstərdi. Nəhayət, bu asılılıq özünü seçkilərdə də daha real göstərməyə başladı. Həm də

Lakin nə Rusiya, nə də ABŞ prinsipçə Ukraynanın strateji müttəfiqi rolunda çıxış edə bilməmişlər. Siyasi planda Ukrayna strateji cəhətdən ABŞ-dan, iqtisadi-strateji məstəbda isə Rusiyadan asılıdır. Qərb ölkələri məhz müxtəlif siyasi-iqtisadi vasitələrdən istifadə edərək postsovet məkanında özünün integrasiya strukturunu yaratmışlar. Bunlardan biri 1997-ci ilin oktyabrında yaradılmış Gürcüstan, Ukrayna, Azərbaycan və Moldovanın (1999-2005-ci illərdə Özbəkistanın da) daxil olduğu GUAM təşkilatıdır. Onun əsas ideyası Rusiyanın Şərqi Avropada təsir dairəsinin məhdudlaşdırmaq, MDB-yə alternativ olmaq, NATO-nun hakimiyyəti altında öz üzvlərinin regional təhlükəsizliyini təmin etmək və cənub enerji dəhlizi üçün siyasi və iqtisadi əsaslar yaratmaqdan ibarətdir. GUAM-ın məqsədlərindən biri Kiyə regional mərkəz titulu vermək olub əsas layihəsinin xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, o Rusiyadan “incik düşən” separatizmdən əziyyət çəkən ölkələri birləşdirir.

Lakin GUAM-ın postsovet ölkələrində Rusiyanın dəstəyi ilə yaradılmış integrasiya təşkilatları ilə rəqabətdə zəif olduğunu hiss edən Qərb Avropa İttifaqının 2009-cu il mayın 7-də Praqada keçirilmiş iclasında keçmiş SSRİ-nin 6 respublikası ilə strateji əməkdaşlığının əsasını qoyan “Şərq Əməkdaşlığı” planının təsdiqlədi. “Şərq Əməkdaşlığı”nın məqsədi Ukrayna, Moldova, Belarusiya, Gürcüstan, Azərbaycan və Ermənistan respublikalarını Avropa İttifaqının iqtisadi, siyasi və strateji təsir zonasına cəlb etmək, onlara azad ticarət rejimi, iqtisadi kömək, müdafiə və təhlükəsizlik sahəsində mütəmadi məsləhət verməkdir.

Əslində bu əməkdaşlıq adı çəkilən ölkələrlə Rusiya arasında olan iqtisadi əməkdaşlığa kölgə salmaq niyyəti güdür. Ukrayna prezidenti Yuşenko və Belarusiya prezidenti Lukaşenko Rusiya karbohidrat məhsullarını Avropa bazarına Ukrayna və Belarusiya ərazisindən nəql olunmasına tərəfdar olsalar da, “Şərq Əməkdaşlığı”nın proqramında enerji daşıyıcılarının, o cümlədən Türkmənistan və Azərbaycan qazının Cənub (Qafqaz) dəhlizi vasitəsilə (“Nabuko qaz xətti” ilə) daşınmasını stimullaşdırıldı, viza rejiminin yüngülləşdirilməsi nəzərdə tutuldu.

2013-cü ilə qədər “Şərq Əməkdaşlığı” proqramının büdcəsi 1,4 milyard evroya (1,8 mlrd ABŞ dollar) çatdırılması planlaşdırılır. 2010-2013-cü illərdə “Şərq Əməkdaşlığı” öz

proqramın həyata keçirmək üçün 600 mln evro 6 ölkə arasında onlara təklif olunmuş layihələrə əsasən bölünəcəkdir (9).

Rus analitiklərin fikrincə faktiki olaraq postsovet məkanı çərçivəsində iqtisadi integrasiyanın əsaslarını ləğv edən “Şərq Əməkdaşlığı” elə GUAM-dır, sadəcə ona Belarusiya və Ermənistan daxil edilmişdir. Bu proqram Rusiyanın postsovet məkanının qərb və cənub təsir içərisində fəaliyyətinə mənfi təsir göstərir.

“Şərq Əməkdaşlığı” proqramının real məqsədi Rusiyanı Avrasiyanın şimal-şərq, “künkünə” sıxışdırmaq, Rusiya ətrafında sanitar kordonu yaratmaq, Rusiyanı Qafqazdan çıxartmaq, Mərkəzi Asiyanın resurslarına giriş əldə etmək, Avro AZES KTM-yi dağıtmaq, MDB-ni tamamilə derradasiya etməkdir. Başqa sözlə, 2008-ci ilin avqustunda Gürcüstana vurulan zərbəyə Qərbin cavabıdır.

Rusiya da Qərbin planlarını cavabsız qoymur. O, Ukraynada hakimiyyətin mövqeyindən asılı olaraq öz iqtisadi siyasətini müəyyənləşdirir. Hazırkı prezident V. Yanukoviçin “balanslaşdırma” siyasəti Rusiyanı bu ölkəyə münasibətdə tez-tez dəyişikliklərə vadar edir. Vaxtilə L.Kuçma da bu siyasəti yürütdüyünə görə Rusiya 1999-cu ilin dekabrında Ukraynanın rus qazını oğurlanmasında günahlandırılaraq Ukraynaya neft və elektrik enerjisi satışına embarqo qoymuşdu.

Hal-hazırkı vəziyyət də əsrin əvvəlini xatırladır. Moskva “Cənub seli” qaz kəmərinin tikintisini tezliklə başa çatdırmaq niyyətindədir. Bu isə Ukraynanın tranzit ölkəsi kimi əhəmiyyətini sıfıra endirəcəkdir. “Cənub seli” Qara dənizin dibindən Ukraynadan yan keçməklə çəkiləcəkdir. Bəhanə isə yenə də Ukraynanın tranzit qazından öz məqsədləri üçün istifadə etməsidir.

Ukrayna “Neftoqaz” kampaniyası barədə 2012-ci ilin fevralında qanunsuz olaraq Avropa istifadəçiləri üçün nəzərdə tutulmuş qazın mənimsənilməsi “Qazprom”un informasiyasını təkzib etdi. Ukrayna Rusiyanın qaz “əsarətindən” qurtulmaq üçün Türkiyədən keçən Trans-Anadolu qaz kəməri vasitəsilə Azərbaycan qazını almaq istəyir. Bu haqda V. Yanukoviç prezident seçkilərindən dərhal sonra danışq aparmışdı. Lakin layihə Rusiyanı qıcıqlandırmamaqdan ötrü hələ də reallaşmamış qalır.

ABŞ bu gün də Ukraynanı Rusiyanın təsirində uzaqlaşdırmağa çalışır. 2012-ci ilin fevralın 6-da Avropa və Avrasiya işləri üzrə dövlət katibinin köməkçisi F. Qordon Kiyevdə olarkən söylədiyi “ABŞ istəyir ki, Ukrayna Rusiyadan az asılı olsun... Biz Ukrayna ilə münasibətlərimizi iqtisadi, geosiyasi istiqamətdə qurmaq təklif edirik. Bundan ötrü Ukrayna Rusiya təsir dairəsindən uzaqlaşmalıdır” fikri bunun bariz nümunəsidir. Göründüyü kimi, Ukraynada siyasi nüfuz qazanmaq və iqtisadi təsir mexanizmi uğrunda ABŞ və Rusiya rəqabəti bu gün də davam edir. Rusiya yavaş-yavaş öz gücünü artırır, postsovet məkanına təsir dairəsini genişləndirir. Bu rəqabətdə kimin üstün olduğunu zaman göstərəcəkdir.

ƏDƏBİYYAT

- 1.Бжежинский. Великая шахматная доска М., 2010 г, стр. 115.
- 2.Внешняя политика Украины в первые годы независимости. Incston. com. Unrstor\mirosnisenko-novist-06.html.
- 3.Украинская карта США. Гуляи поле.
- 4.Сергей Куделя. Беседа с К. Райсом. Архив зеркало недели. 3 май 2004 г.
- 5.Бесада С.К. Райсом. Газета «Зеркало недели Украина», 2000 г № 31 навчиста.
- 6.Национальна безпека и оборона. jurnalı. 2004, №4 с.7-8

- 7.Калуски М. Поговорим об Украине откровенно-режим доступа: <http://www.inosmi.ru/stories/Q10623006218Q92^html>.
- 8.Larrabee S. Western strategy for Ukraine-Mode access: <http://www.rand.org/commentary/02005UPI.html>.
- 9.Независимая газета. 2008 19 декабр
- 10.Андрей Моржовский. Украина в геополитине: оракт и фактор? Comments/ua/03/05/2004/
- 11.Андрей Суздальцев. Дни.ru. 23 мая. 2009 г.
- 12.Yenə orada.

ШАХЛА ГУРБАНОВА
Старший преподаватель АГПУ

КОНКУРЕНЦИЯ США И РОССИИ В УКРАИНЕ (1991-2010 гг.)

В статье рассматривается политика США, направленная завоевать авторитет на территории Черного моря, действия, выполняющиеся с целью ограничить сферу влияния России в Украине, политика России в целях предотвращения расширения НАТО на восток, суть плана, направленная на отдаление Украины из-под влияния России в рамках «Восточного сотрудничества» в канун распада СССР и позже.

SHANLA GURBANOVA
Senior Lecturer ASPU

USA-RUSSIA COMPETITION IN UKRAINE (1991-2010 years)

The article deals with the policy of USA in order to win authority in the territory of the Black Sea, activities fulfilled with the object of confining sphere of influence of Russia in Ukraine, policy of Russia in order to prevent widening of NATO into the East and the essence of the plan that directed to remove Ukraine from the influence of Russia in the framework of “East Collaboration” in the eve of collapse of USSA and later.

Rəyçilər: t.e.d.M.Əmrah, t.e.d.R.C.Süleymanov
ADPU-nun “Ümumi tarix” kafedrasının 06.03.2013-cü il tarixli iclasının qərarı ilə çapa məsləhət görülmüşdür (protokol №11).